

Opdracht 4

Verschil in ouderlijk opvoedgedrag tussen multi-probleem gezinnen en
algemeen Nederlandse gezinnen

Artikel Bachelorthesis

Datum: 29 juni 2010

Studenten: Ery van den Brink 3215172
Corien Groenendijk 3281647
Mirte Hurx 3328023
Marlies Kunst 3231631

Docent: Dr. D. Bodden

Abstract

Objective: The current study investigated the differences in parenting behavior between multi-problem families ($n=120$) and average Dutch families ($n=154$). The study focused on the parenting dimensions responsiveness, psychological control, behavioral control and harsh discipline. *Method:* The Nijmeegse Opvoedingsvragenlijst (NOV), the Psychological Control Scale (PCS), the Vragenlijst Toezicht Houden (VTH) and the Schaal Ouderlijk Gedrag (SOG) were administered to parents and children of multi-problem families and average Dutch families. *Results:* Results showed that multi-problem families are characterized by less responsiveness, more psychological control, less behavioral control and more harsh discipline than average Dutch families. More responsiveness correlates with less psychological control, more behavioral control, and less harsh discipline in both family types. More psychological control correlates with less behavioral control in both family types and with more harsh discipline in multiproblem families and solely if reported by the children in average Dutch families. More behavioral control correlates with less harsh discipline solely if reported by children of multi-problem families. *Conclusion:* Multi-problem families can be distinguished from average Dutch families on the basis of differences in parenting behaviors.

Inleiding

In de literatuur wordt vanaf de jaren '50 van de 20ste eeuw met enige regelmaat gesproken over hoge risicogezinnen (Cyr, Euser, Bakermans-Kranenburg, & Van Ijzendoorn, 2010) en multi-probleem gezinnen (Schiff & Kalter, 1976; Sousa, Ribeiro, & Rodrigues, 2006). Onder deze termen valt een heterogene groep gezinnen, waarin sprake is van een problematische thuissituatie. De gezinnen vertonen meerdere chronische, met elkaar verweven problemen die zich op sociaal-economisch en psychosociaal vlak manifesteren (Ghesquière, 1993). De gezinnen komen veelal uit een laag sociaal-economisch milieu en in sommige gevallen is er sprake van kindermishandeling, verwaarlozing, psychische stoornissen en middelengebruik (Littell & Schuerman, 2002; Ryan & Schuerman, 2004). De gezinssituatie wordt gekenmerkt door een gebrek aan cohesie, negatieve communicatiepatronen, conflicten, agressie en een koude, niet-sensitieve opvoeding (Repetti, Taylor, & Seeman, 2002; Sackin & Raffe, 1976; Sousa et al., 2006). De ouders in deze gezinnen geven hun kinderen doorgaans te weinig steun en hebben niet de benodigde kennis en vaardigheden om hun kinderen op een adequate manier op te voeden (Littell & Schuerman, 2002).

De situatie waar kinderen uit multi-probleem gezinnen in opgroeien, verhoogt de kans op een problematische ontwikkeling van de kinderen (Bernstein, Jeremy, & Marcus, 1986). Doordat de ouders uit deze gezinnen geen voorbeeld geven van pro-sociaal

gedrag en er geen actieve socialisatie is, kunnen de complexe sociale vaardigheden en adequate zelfregulatie-processen niet worden aangeleerd. Op deze manier ontstaat er bij de kinderen een gebrek aan emotionele en sociale vaardigheden, wat ook op latere leeftijd consequenties heeft voor het gedrag (Hofheimer, Poisson, Strauss, Eycler, & Greenspan, 1983). De problemen waarmee moeders uit multi-probleem gezinnen te maken hebben, leiden ertoe dat ze zich niet goed op hun kinderen kunnen richten, waardoor de moeder niet de leiding neemt in de wederkerige interactie met het kind. Dit kan leiden tot problemen in de sociaal-emotionele en cognitieve ontwikkeling van het kind (Booth, Mitchell, Barnard, & Spieker, 1989; Heath, 2006). Adolescenten die zijn opgegroeid in multi-probleem gezinnen blijken vaker gedrag te vertonen dat schadelijk is voor de gezondheid, zoals roken en alcohol- en drugsmisbruik. Daarnaast hebben ze een groot risico op internaliserende problemen als angsten en depressies (Repetti et al., 2002). In sommige gevallen wordt het maladaptieve opvoedingspatroon overgegeven van de ene generatie op de volgende (Littell & Schuerman, 2002).

In tegenstelling tot de inadequate opvoedingsstijl in multi-probleem gezinnen, is er in een sensitieve, beschermende opvoeding sprake van een veilige omgeving waarin kinderen de hulp en emotionele steun krijgen die ze nodig hebben. Responsiviteit is één van de belangrijkste onderdelen van dit positief ouderlijk opvoedgedrag (Eshel, Daelmans, Cabral de Mello, & Martines, 2006). Responsief opvoedgedrag wordt gekenmerkt door het snel en adequaat reageren van de ouder op signalen van het kind (De Wolff & Van der Veer, 1995). Het heeft tot doel om in de vroege ontwikkeling van het kind een basis te leggen voor de sociale ontwikkeling, de ontwikkeling van communicatieve vaardigheden en het vermogen tot onafhankelijk probleem oplossen (De Wolff & Van der Veer, 1995; Guttentag, Pedrosa-Josic, Landry, Smith, & Swank, 2006). Wanneer er geen sprake is van responsiviteit, heeft dit een negatieve uitwerking in de vroege sociaal-emotionele en cognitieve ontwikkeling, omdat er dan geen veilige basis wordt geboden van waaruit kinderen zich veilig voelen en de verzorger en omgeving vertrouwd kunnen worden. Doordat er geen veilige basis is, worden de vroege leerervaringen van kinderen niet bevorderd en de cognitieve vaardigheden niet gestimuleerd (Ainsworth, Bell, & Stayton, 1974; Landry, Smith, Swank, Assel & Vellet, 2001). Landry en collega's (2001) benadrukken dat het belangrijk is dat ouders ook gedurende de verdere kindertijd responsiviteit vertonen. Niet responsief gedrag heeft tevens in de latere ontwikkeling van een kind een negatieve uitwerking op de stressregulatie, de ontwikkeling van prosociaal gedrag, de taalontwikkeling en schoolprestaties en het kan leiden tot meer gedragsproblemen (Haley & Stansbury, 2003; Modecki & Wilson, 2009; Strand, 2000; Tamis-LeMonda, Bornstein & Baumwell, 2001; Propper & Moore, 2006). Responsief opvoedgedrag beïnvloedt eveneens de

gezondheid en de fysieke, neurofysiologische en psychologische ontwikkeling van het kind en kan hierin als beschermende factor dienen (Eshel et al., 2006).

In de literatuur worden verschillende verklaringen gevonden voor een gebrek aan responsiviteit bij de ouders. Deze verklaringen zijn voornamelijk gericht op problemen van de moeder. Guttentag en collega's (2006) leggen een verband tussen de interne bronnen van opvoedgedrag, zoals opvoedingsideeën en psychische gezondheid, en externe bronnen, zoals sociale steun en responsiviteit bij de moeder. Moeders met psychopathologie, zoals angst en depressie, zijn vaak minder responsief, omdat zij zich minder goed kunnen verplaatsen in de gevoelens van het kind. Dit kan leiden tot een verminderde emotieregulatie bij het kind (Guttentag et al., 2006; Propper & Moore, 2006). Daarnaast hebben een gebrek aan sociale steun en een laag opleidingsniveau een negatieve invloed op de responsiviteit van ouders (Guttentag et al., 2006; Modecki & Wilson, 2009). De genoemde risicofactoren komen in veel gevallen voor in multi-probleem gezinnen, waardoor verwacht wordt dat er in multi-probleem gezinnen sprake is van weinig responsiviteit.

Naast responsiviteit is het uitoefenen van controle een belangrijk onderdeel in een adequate opvoeding. Onder ouderlijke controle wordt de manier verstaan waarop ouders het gedrag en de activiteiten van kinderen zien en reguleren (Pettit, Laird, Dodge, Bates, & Criss, 2001). Wanneer controle wordt gebruikt om kinderen op een consistente manier grenzen aan te geven en te laten gehoorzamen, zorgt dit voor positieve uitkomsten bij het kind doordat het bijvoorbeeld vertrouwen krijgt in de ouders en negatieve emoties leert reguleren. Wanneer controle echter op een starre, inconsistente en niet-sensitieve manier wordt toegepast, zorgt dit voor negatieve uitkomsten zoals externaliserende problemen bij het kind (Grusec & Davidov, 2007; Pettit et al., 2001). De gedragingen van een kind hebben invloed op het uitoefenen van controle van de ouders. Een kind met meer externaliserend en antisociaal gedrag kan ervoor zorgen dat ouders een lager niveau van controle toepassen (Stice & Barrera, 1995; Patterson & Capaldi, 1991).

In de literatuur wordt controle onderverdeeld in de categorieën psychologische controle en gedragscontrole. Bij psychologische controle wordt de emotionele staat van het kind beïnvloed (Barber, 1996; Barber, Olsen, & Shagle, 1994; Grusec & Davidov, 2007). De controlestrategieën die hierbij worden toegepast bestaan uit manipulatie, onthouding van liefde en het aanpraten van extreme schuldgevoelens. Ouders die in hoge mate psychologisch controlerend zijn, stellen zeer hoge eisen, hebben geen oog voor de mening van hun kinderen en reageren niet-sensitief op de emotionele behoeften van hun kind (Grusec & Davidov, 2007; Soenens, Vansteenkiste, Luyten, Duriez, & Goossens, 2005). Dit heeft tot gevolg dat de ontwikkeling van autonomie en de persoonlijke verantwoordelijkheid van het kind worden beperkt. Tevens zorgt het er voor

dat het gevoel van zelfvertrouwen en de eigen identiteit van kinderen wordt ondermijnd. Een hoge mate van psychologisch controlerend opvoedgedrag is een significante voorspeller van internaliserende problemen. Kinderen uit deze gezinnen krijgen dikwijls last van depressies, angsten en een laag zelfbeeld (Barber, 1996; Barber et al., 1994; Grusec & Davidov, 2007; Pettit et al., 2001; Soenens et al., 2005). Door de schuldgevoelens die de kinderen ontwikkelen en doordat hun mening niet belangrijk wordt geacht, ontwikkelen ze maladaptieve zelfrepresentaties. Dit betekent dat ze aan zichzelf gaan twijfelen, ze zichzelf negatief evalueren en ze zich zorgen maken om hun prestaties. Dit zijn aspecten van negatief perfectionisme, wat gerelateerd is aan internaliserend probleemgedrag (Soenens et al., 2005). De interactiepatronen in multi-probleem gezinnen lijken gekenmerkt te worden door psychologische controle. Ze zijn in de interacties meer negatief en afwijzend dan ouders uit de algemene bevolking (Dolz, Cerezo, & Milner, 1997) en er wordt daarom verwacht dat er in multi-probleem gezinnen sprake is van veel psychologische controle.

De tweede soort controle, gedragscontrole, richt zich op het managen en reguleren van het gedrag van kinderen door monitoren, het stellen van grenzen en het maken van regels (Kakihara & Tilton-Weaver, 2009). Het is volgens Smits en collega's (2008) belangrijk dat ouders bij gedragscontrole duidelijke verwachtingen communiceren naar het kind over zijn gedrag. Uit het longitudinale onderzoek van Wang, Pomerantz en Chen (2007) en het onderzoek van Bean, Bush, McKenry en Wilson (2003) blijkt dat gedragscontrole zorgt voor een verbeterd academisch functioneren van kinderen. Een opvallende bevinding uit het onderzoek van Kakihara en Tilton-Weaver (2009) is dat adolescenten hoge niveaus van gedragscontrole ervaren als opdringerig. Dit is vooral het geval als het gaat om gedragscontrole van ouders op domeinen die adolescenten ervaren als persoonlijk, zoals de keuze van vrienden. Wanneer ouders geen controle uitoefenen op het gedrag van kinderen, blijkt dit te zorgen voor meer delinquent gedrag en meer externaliserend probleemgedrag bij kinderen (Barber et al., 1994; Pettit et al., 2001). Een belangrijk aspect dat meespeelt in het verminderen van normovertredend gedrag, is dat een kind vanuit zichzelf vertelt wat hij doet en denkt (Stattin & Kerr, 2000). Uit het onderzoek van Stattin en Kerr (2000) blijkt dat gedragscontrole zelf niet zozeer van invloed is op het verminderen van normovertredend gedrag, maar dat vooral de informatie die kinderen aan hun ouders geven van belang is. Het is belangrijk dat kinderen de controle van ouders niet als opdringerig ervaren, zodat ze geen informatie achterhouden. Een hoog niveau van gedragscontrole zorgt alleen voor meer externaliserende problemen bij een kind als dit gecombineerd is met een hoog niveau van psychologische controle (Aunda & Numi, 2005; Caron, Weiss, Harris, & Catron, 2006). Een verklaring hiervoor kan zijn dat deze combinatie ervoor zorgt dat ouders geen

duidelijke regels en verwachtingen stellen en kinderen tegelijkertijd hun eigen gevoelens en gedachten niet kunnen uiten (Aunda & Numi, 2006). Volgens Caron en collega's (2006) kan een hoog niveau van gedragscontrole en een hoog niveau van psychologische controle zorgen voor internaliserende problemen omdat het kind teveel controle voelt en voor externaliserende problemen omdat het kind gefrustreerd raakt. Een hoog niveau van psychologische controle zorgt er waarschijnlijk voor dat kinderen gedragscontrole ervaren als opdringerig en het is dus van belang de samenhang tussen de beide aspecten van controle te bekijken in dit onderzoek. Er wordt verwacht dat er in multi-probleem gezinnen weinig gebruik wordt gemaakt van gedragscontrole, omdat kinderen uit multi-probleem gezinnen waarschijnlijk meer externaliserend en delinquent gedrag vertonen en dit gerelateerd blijkt te zijn met minder gedragscontrole.

Een vierde opvoedingsdimensie is disciplineren. Onder discipline wordt een niet plezierige consequentie op het gedrag verstaan, waarbij het doel is om ongewenst gedrag te verminderen (Forehand & McKinney, 1993). Wanneer er gebruik wordt gemaakt van hard disciplineren, is er sprake van fysiek, straffend contact van de ouder naar het kind. Deze strategie blijkt ingezet te worden vanwege het falen van andere vormen van disciplineren. Ouders reageren voornamelijk vanuit een paniecreactie en zien het hard disciplineren als laatste redmiddel. Vaak gaat dit gepaard met een gevoel van onmacht en falen (Brownlie & Anderson, 2006). Opvoeders die hoog scoren op harde discipline, scoren tevens hoog op de mate van verwaarlozing, verbale mishandeling en het devalueren van het zelfbeeld van het kind. Harde discipline komt vaak voor in combinatie met minder ouderlijke warmte en een moeilijk temperament van het kind (Wade & Kendler, 2001). De relatie tussen ouder en kind op het gebied van discipline is bidirectioneel, waardoor zowel kind- als ouderfactoren van invloed zijn op de disciplineren. Problemen tijdens de zwangerschap, geboortecomplicaties, hyperactief en ongehoorzaamheid zijn kindgerelateerde oorzaken van harde disciplineren. Psychopathologie van de ouder en het niet kunnen voldoen aan de verwachtingen die de ouder aan het kind stelt, zijn ouderfactoren die van invloed kunnen zijn op de manier van disciplineren (Wade & Kendler, 2001). De sociale context, zoals armoede, is tevens van invloed op meer of minder harde disciplineren en worden bepaald door de mogelijkheid tot hulp, de cultuur en de normen en waarden van de omgeving (Amuwo, Fabian, Tolley, Spence, & Hill, 2004).

Het gebruik van harde discipline is een voorspeller van een oppositioneel-opstandige gedragsstoornis en een antisociale gedragsstoornis bij kinderen (Brenner & Fox, 1998; Burke, Pardini, & Loeber, 2008; Kokkinos & Panayiotou, 2007). Harde discipline wordt met name afgeraden bij kinderen die al impulsief en agressief gedrag vertonen, omdat deze kindfactoren in combinatie met harde discipline de ontwikkeling

van een gedragsstoornis versterken (Lau, Litrownik, Newton, Black, & Everson, 2006). Harde discipline in combinatie met ongunstige omgevingsfactoren kunnen tevens een gedragsstoornis versterken (Viding, Fontaine, Oliver, & Plomin, 2009). Tijdens de adolescentie kan dit zorgen voor een groter risico op middelenmisbruik, criminaliteit en het gebruik van geweld (Wolraich et al., 1998). Ouders met opvoedingsproblemen worden volgens Ayoub en Jacewitz (1982) gekenmerkt door problemen in het geven van discipline. Multi-probleem gezinnen ervaren meer stressoren bij het opvoeden van hun kinderen en blijken daardoor eerder over te gaan tot harde discipline dan gezinnen uit de algemene bevolking (Bolen, McWey, & Schlee, 2008).

Er bestaan geen objectieve criteria waaraan een gezin moet voldoen om een multi-probleem gezin genoemd te kunnen worden. Het hebben van juiste criteria is echter wel van belang om multi-probleem gezinnen op een goede manier te identificeren en te behandelen. Het is tevens van belang te kijken in hoeverre ouderlijk opvoedgedrag een rol speelt binnen multi-probleem gezinnen, zodat hier in interventies aandacht aan kan worden besteed. Dit onderzoek zal bijdragen aan de kennis over het opvoedgedrag van multi-probleem gezinnen, doordat zal worden getracht het verschil in opvoedgedrag tussen multi-probleem gezinnen en gezinnen uit de algemeen Nederlandse bevolking in kaart te brengen. Specifieke aandacht zal worden besteed aan de opvoedingsdimensies responsiviteit, psychologische controle, gedragscontrole en harde discipline.

Zoals beschreven is er in multi-probleem gezinnen sprake van verschillende problematiek. Families met meerdere problemen blijken een verhoogd risico te hebben voor problemen in de opvoeding (Ayoub & Jacewitz, 1982). Op basis van de beschreven literatuur worden dan ook de volgende hypothesen opgesteld:

1. Er is in multi-probleem gezinnen sprake van significant minder responsiviteit en minder gedragscontrole dan in algemeen Nederlandse gezinnen.
2. Er is in multi-probleem gezinnen sprake van significant meer psychologische controle en meer harde discipline dan in algemeen Nederlandse gezinnen.
3. Meer responsiviteit hangt samen met minder psychologische controle, meer gedragscontrole en minder harde discipline in zowel multi-probleem gezinnen als in algemeen Nederlandse gezinnen.
4. Meer psychologische controle hangt samen met minder gedragscontrole en meer harde discipline in zowel multi-probleem gezinnen als in algemeen Nederlandse gezinnen.
5. Meer gedragscontrole hangt samen met minder harde discipline in zowel multi-probleem gezinnen als in algemeen Nederlandse gezinnen.
6. Alle samenhangen zijn significant groter in multi-probleem gezinnen ten opzichte van algemeen Nederlandse gezinnen.

Methode

Participanten

De steekproef bestaat uit 274 gezinnen, waarvan 120 multi-probleem gezinnen en 154 algemeen Nederlandse gezinnen. De inclusiecriteria voor een multi-probleem gezin zijn dat er één of meerdere kinderen tussen de 4 en 18 jaar deel uitmaken van het gezin, dat het IQ van de ouders en het kind bij beiden hoger is dan 80 en dat het gezin de Nederlandse taal beheerst. Deze gezinnen zijn aangemeld bij Bureau Jeugdzorg Flevoland of bij Bureau Jeugdzorg Zeeland. De gegevens die in dit onderzoek gebruikt worden zijn verzameld voor de aanvang van de interventie. De leeftijd van de kinderen uit multi-probleem gezinnen ligt tussen 4 en 18 jaar met een gemiddelde van 11.14 jaar ($sd=4.24$), waarvan 53.3 jongen is ($n=64$) en 46.7 meisje ($n=56$). Van de kinderen gaat 20.0% ($n=24$) naar het regulier basisonderwijs, 1.7% ($n=2$) naar het speciaal basisonderwijs, 5.0% ($n=6$) naar het voortgezet speciaal onderwijs, 23.3% ($n=28$) naar het VMBO, 5.0% ($n=6$) naar het MBO, 6.7% ($n=8$) naar de HAVO, 4.2% ($n=5$) naar het VWO en 3.3% ($n=4$) heeft een ander opleidingsniveau. Van 30.8% ($n=37$) is het opleidingsniveau onbekend. De leeftijd van de moeders uit de multi-probleem gezinnen ligt tussen de 22 en 52 jaar met een gemiddelde van 37.93 jaar ($n=98$, $sd=6.76$). Van de moeders heeft 4.2% ($n=5$) basisschool als hoogste opleidingsniveau, 20.0% ($n=24$) LBO, 19.2% ($n=23$) MAVO, 5.8% ($n=7$) HAVO, 29.2% ($n=35$) MBO, 2.5% ($n=3$) HBO en 1.7% ($n=2$) heeft WO als hoogste opleidingsniveau. Van 17.5% ($n=21$) van de moeders is het opleidingsniveau onbekend. Van de moeders geeft 70.0% ($n=84$) aan zelf de meeste tijd aan de opvoeding te besteden in vergelijking tot de vader, 0.8% ($n=1$) geeft aan dat de partner meer tijd aan de opvoeding besteed en 12.5% ($n=15$) geeft aan dat de opvoedingstaken evenredig verdeeld zijn over beide ouders. De leeftijd van de vaders uit de multi-probleem gezinnen ligt tussen de 31 en 71 jaar met een gemiddelde van 46.60 jaar ($n=15$, $sd=8.77$). Van de vaders heeft 0.8% ($n=1$) minder dan basisschool als hoogste opleidingsniveau, 0.8% ($n=1$) basisschool, 2.5% ($n=3$) LBO, 1.7% ($n=2$) MAVO, 2.5% ($n=3$) HAVO, 5.0% ($n=6$) MBO en 0.8% ($n=1$) HBO. Van 85.8% ($n=103$) van de vaders is het opleidingsniveau onbekend. Van de vaders geeft 1.7% ($n=2$) aan zelf de meeste tijd aan de opvoeding te besteden in vergelijking tot de moeder, 7.5% ($n=9$) geeft aan dat de partner meer tijd aan de opvoeding besteed en 5.0% ($n=6$) geeft aan dat de opvoedingstaken evenredig verdeeld zijn over beide ouders.

De algemeen Nederlandse gezinnen zijn verzameld door middel van een selecte steekproef waarbij geprobeerd is evenwichtige verdeling te maken naar leeftijd en geslacht van het kind, deel van het land, woonomgeving en opleidingsniveau van het kind. De leeftijd van de kinderen uit de algemeen Nederlandse gezinnen ligt tussen 4 en 18 jaar met een gemiddelde leeftijd van 12.32 ($sd=4.04$) en bestaat voor 39.6% ($n=61$)

uit jongens en voor 53.2% ($n=82$) uit meisjes. Van 7.1% gezinnen ($n=11$) is het geslacht van het kind onbekend. Van de kinderen uit algemeen Nederlandse gezinnen gaat 26.0% ($n=40$) naar het regulier basisonderwijs, 0.6% ($n=1$) kinderen naar het speciaal basisonderwijs, 0.6% ($n=1$) kinderen naar het LBO, 3.9% ($n=6$) kinderen naar het speciaal voortgezet onderwijs, 13.0% ($n=20$) naar het VMBO, 6.5% ($n=10$) naar de HAVO, 9.7% ($n=15$) naar het VWO en 0.6% ($n=1$) volgt een andere vorm van onderwijs dan hierboven is aangegeven. Van 27.3% ($n=42$) van de kinderen is niet bekend welk type onderwijs zij volgen. De leeftijd van de moeders uit de algemeen Nederlandse gezinnen ligt tussen de 28 en 60 jaar met een gemiddelde van 42.69 jaar ($sd=5.95$). Van de moeders heeft 0.6% ($n=1$) basisschool als hoogste opleidingsniveau, 8.4% ($n=13$) LBO, 11.0% ($n=17$) MAVO, 9.1% ($n=14$) HAVO, 21.4% ($n=33$) MBO, 28.6% ($n=44$) HBO, 9.7% ($n=15$) heeft WO als hoogste opleidingsniveau en 0.6% ($n=1$) heeft een andere opleiding gevolgd. Van 10.4% ($n=16$) van de moeders is het opleidingsniveau onbekend. Van de moeders geeft 56.6% ($n=87$) aan zelf de meeste tijd aan de opvoeding te besteden vergeleken met de vader, 1.3% ($n=2$) geeft aan dat de partner meer tijd aan de opvoeding besteed en 31.8% ($n=49$) geeft aan dat de opvoedingstaken evenredig verdeeld zijn over beide ouders. De leeftijd van de vaders uit de algemeen Nederlandse gezinnen ligt tussen de 33 en 62 jaar met een gemiddelde van 46.10 jaar ($sd=5.71$). Van de vaders heeft 4.5% ($n=7$) LBO als hoogste opleidingsniveau, 3.2% ($n=5$) MAVO, 1.9% ($n=3$) HAVO, 9.1% ($n=14$) MBO, 7.8% ($n=12$) HBO, 7.1% ($n=11$) WO en .6% ($n=1$) een andere opleiding als hoogste opleidingsniveau. Van 34.4% ($n=53$) van de vaders is het opleidingsniveau onbekend. Van de vaders geeft niemand aan zelf de meeste tijd aan de opvoeding te besteden in vergelijking tot de moeder, 18.8% ($n=29$) geeft aan dat de partner meer tijd aan de opvoeding besteed en 15.6% ($n=24$) geeft aan dat de opvoedingstaken evenredig verdeeld zijn over beide ouders.

Meetinstrumenten

De *Nijmeegse Opvoedings Vragenlijst* (NOV; Gerris et al., 1993) wordt gebruikt voor het meten van responsiviteit van de ouders. De NOV bestaat uit de schalen affectie, autonomie, discipline en responsiviteit, waarbij de laatste schaal gebruikt zal worden voor het onderzoek. De vragen worden door zowel de ouders als het kind beantwoord op een zespuntsschaal variërend van de score 1 'helemaal mee oneens' tot de score 6 'helemaal mee eens' (Engels, Dekovic, & Meeus, 2003). De schaal responsiviteit bestaat uit 8 items waarbij de tendens van ouders om direct en sensitief te reageren op de signalen en behoeften van het kind wordt beoogd te meten. Hoe hoger de score op de schaal, hoe meer responsiviteit de ouder laat zien. De schaal responsiviteit heeft een Cronbach's alpha (α) van .87 en .85 voor respectievelijk vaders en moeders (Dekovic,

Janssens, & van As, 2003). Volgens Engels en collega's (2003) heeft de schaal echter een Chronbach's alpha van .94. Uit beide resultaten blijkt dat er sprake is van een hoge interne consistentie bij de schalen.

Psychologische controle van de ouders wordt gemeten met de *Psychological Control Scale* (PCS; Schaefer, 1965b). De PCS wordt afgenomen bij zowel de ouders als het kind. De schaal bestaat uit acht items waarbij antwoorden gegeven worden op een zespuntsschaal variërend van de score 1 'helemaal mee oneens' tot de score 6 'helemaal mee eens'. Hogere scores betekenen dat ouders meer psychologische controle toepassen. Uit verschillende onderzoeken komt naar voren dat de Cronbach's alpha van de PCS tussen de .77 en .80 ligt (Barber, 1996). Er is sprake van een goede interne consistentie.

De *Vragenlijst Toezicht Houden* (VTH; Dekovic 1996) wordt gebruikt voor het meten van gedragscontrole. Deze vragenlijst is een nieuwe vragenlijst die is ontwikkeld door Dekovic (1996), maar nog niet is gepubliceerd in een artikel. Deze vragenlijst is echter wel afgeleid van een andere schaal namelijk de *parental monitoring scale*. Deze vragenlijst beoogt te meten hoeveel ouders af weten van de activiteiten, vrijetijdsbesteding en het gedrag van hun kinderen. De VTH wordt ingevuld door zowel de ouders als het kind en bestaat uit 6 items. De antwoorden worden gegeven op een vierpuntsschaal variërend van de score 1 'niets van' tot score 4 'alles van'. Een hoge score betekent dat ouders een hoog niveau van gedragscontrole hebben. De *parental monitoring scale* heeft een Cronbach's alpha van .80 (Brown et al., 1993). De *vragenlijst toezicht houden* is dus afgeleid van een schaal die betrouwbaar is, maar over de betrouwbaarheid en validiteit van de *vragenlijst toezicht houden* kan echter nog niets gezegd worden.

De *Schaal Ouderlijk Gedrag* (SOG; van Leeuwen & Vermulst, 2004) wordt gebruikt voor het meten van verschillende gedragingen van ouders die tot probleemgedrag kunnen leiden bij kinderen. De vragenlijst is bedoeld voor ouders van kinderen tussen de 4 en 14 jaar en wordt ingevuld door zowel de ouder als het kind. De SOG bestaat uit de negen schalen autonomie, discipline, positief ouderlijk gedrag, harde discipline, monitoren, regels, negeren, materieel belonen en inconsistente discipline. In dit onderzoek wordt de subschaal harde discipline gebruikt. De antwoorden worden gegeven aan de hand van een vijfpuntsschaal variërend van de score 1 'nooit' en de score 5 'bijna altijd'. Een hoge score op de schaal harde discipline betekent dat de ouders gebruik maken van veel harde discipline (Van Leeuwen & Vermulst, 2004). De interne consistentie van de schaal harde discipline is goed (Cronbach's alpha van .80). Tevens blijkt er bewijs te zijn voor construct validiteit van de SOG (Van Leeuwen & Vermulst, 2004).

Procedure

Voor het verkrijgen van een goede dwarsdoorsnede van de Nederlandse bevolking bij het afnemen van de vragenlijsten bij algemeen Nederlandse gezinnen is gebruik gemaakt van de bevolkingsgegevens van het Centraal Bureau voor de Statistiek (2010). In meerdere provincies in Nederland worden vragenlijsten afgenomen, waarbij onderscheid wordt gemaakt tussen landelijke en stedelijke gebieden. Er worden vragenlijsten afgenomen op scholen in zowel het basisonderwijs als het voortgezet onderwijs op verschillende niveaus, waarbij wordt gestreefd naar een gelijk aantal jongens en meisjes. Rekening houdende met non-respons worden er op elke school ongeveer 15 vragenlijsten uitgedeeld. Zowel de ouders als het kind, wanneer het in de leeftijd van 8 tot 18 jaar is, vullen de vragenlijst in. Ouders en kinderen krijgen een informatiebrief, waarin vermeld staat wat het doel van het onderzoek is. Zowel de ouders als het kind sturen een toestemmingsbrief mee terug met de vragenlijsten.

Statistische analyse

De Statistical Package for Social Sciences (SPSS) wordt gebruikt voor het analyseren van de resultaten. Wanneer een respondent één item van een vragenlijst niet heeft ingevuld, zal er een missing value analyses worden uitgevoerd om de score te schatten. Wanneer een respondent twee of meer items van een vragenlijst niet heeft ingevuld, zal de respondent worden verwijderd uit het databestand. Om de homogeniteit binnen de variabelen te beoordelen zal Cronbach's alpha worden berekend. Een hoge Cronbach's alpha betekent dat er sprake is van een hoge samenhang tussen de verschillende items van de variabele. De Cronbach's alpha kan variëren van .00, waarbij er geen sprake is van homogeniteit, tot 1.00, waarbij er sprake is van een zeer sterke homogeniteit (Baarda, 2009) (tabel 1).

Tabel 1

Beoordeling van de homogeniteit, berekend in Cronbach's alpha

Cronbach's alpha (α)	Beoordeling
< 0.30	zeer zwak
0.30-0.50	zwak
0.50-0.70	matig
0.70-0.85	sterk
0.85-0.95	zeer sterk

Er wordt een onafhankelijke t-test uitgevoerd om de verschillen tussen de gemiddelden van de multi-probleem gezinnen en algemeen Nederlandse gezinnen op de verschillende

vragenlijsten te meten. Om de onafhankelijke t-testen uit te mogen voeren moet er worden voldaan aan vier voorwaarden (Grimm, 1993). Aan de voorwaarden van een random steekproef, onafhankelijke observaties en een normale verdeling van de steekproef wordt voldaan. De kurtosis en de skewness liggen enkel bij de opvoedingsdimensie harde discipline niet tussen de -2 en +2. De voorwaarde is echter robuust voor schending vanwege de grootte van de steekproef. De Levene's test wordt gebruikt om de voorwaarde van homogeniteit van varianties te controleren. Bij ouder en kindrapportage van responsiviteit, de kindrapportage van psychologische controle en de ouderrapportage van gedragscontrole zijn de resultaten van de Levene's test significant waardoor de onafhankelijke t-test niet mag worden uitgevoerd. Omdat er sprake is van een grote steekproef, zal de t-test toch worden uitgevoerd.

Vervolgens zal door middel van de Pearson correlatie test afzonderlijk voor multi-probleem gezinnen en algemeen Nederlandse gezinnen worden geanalyseerd of er samenhang is tussen de verschillende onderdelen van ouderlijk opvoedgedrag. De Pearson correlatiecoëfficiënt kan variëren tussen -1 en +1, waarbij een correlatie van .10 wordt beoordeeld als zwak, .30 als matig en .50 als een hoge correlatie (Field, 2005). Om de Pearson correlatie-analyses uit te mogen voeren moet worden voldaan aan vier voorwaarden (Baarda, De Goede, & Van Dijkum, 2003). Er wordt voldaan aan de voorwaarden van een steekproef groter dan 30 respondenten, metingen op interval meetniveau en er zijn lineaire verbanden tussen de opvoedingsdimensies. Het betreft geen kleine steekproef, dus de enkele extreme waardes geven geen problemen. Tenslotte zal door middel van een t-test voor correlaties worden geanalyseerd of er een verschil is tussen de multi-probleem gezinnen en de algemeen Nederlandse gezinnen in de correlaties van de onderdelen van ouderlijk opvoedgedrag.

Resultaten

Betrouwbaarheid van de metingen

Er wordt een betrouwbaarheidsanalyse uitgevoerd van de schalen van ouderlijk opvoedgedrag gerapporteerd door het kind en gerapporteerd door de ouders (tabel 2). De betrouwbaarheidsanalyse geeft een Cronbach's alpha tussen .70 en .85 voor de schalen psychologische controle, gedragscontrole en harde discipline gerapporteerd door de ouders, wat beoordeeld kan worden als een sterke betrouwbaarheid. De betrouwbaarheidsanalyse geeft een Cronbach's alpha tussen .85 en .95 voor de schalen responsiviteit, psychologische controle, gedragscontrole en harde discipline gerapporteerd door het kind en voor de schaal responsiviteit gerapporteerd door de ouders, wat beoordeeld kan worden als een zeer sterke betrouwbaarheid.

Tabel 2

Cronbach's alpha voor de onderdelen van ouderlijk opvoedgedrag gerapporteerd door het kind en gerapporteerd door de ouders

	Cronbach's alpha (α)
Responsiviteit - K	.95
Responsiviteit - O	.89
Psychologische controle - K	.92
Psychologische controle - O	.70
Gedragscontrole - K	.92
Gedragscontrole - O	.84
Harde discipline - K	.92
Harde discipline - O	.74

Noot. K= kindrapportage, O= ouderrapportage

Verskil tussen multi-probleem gezinnen en algemeen Nederlandse gezinnen op de onderdelen van ouderlijk opvoedgedrag

De onafhankelijke t-test laat zien dat er een significant verschil is tussen multi-probleem gezinnen en algemeen Nederlandse gezinnen wat betreft responsiviteit in het ouderlijk opvoedgedrag gerapporteerd door het kind ($t(105.40)=-5.08, p<.01$) en gerapporteerd door de ouders ($t(130.06)=-5.69, p<.01$) (tabel 3). Ouders uit multi-probleem gezinnen laten gemiddeld een beetje responsiviteit in het ouderlijk opvoedgedrag zien, minder dan ouders uit algemeen Nederlandse gezinnen, die een goede responsiviteit laten zien.

Er is eveneens een significant verschil tussen multi-probleem gezinnen en algemeen Nederlandse gezinnen in psychologische controle in het ouderlijk opvoedgedrag, zowel gerapporteerd door het kind ($t(173)=3.72, p<.01$), als door de ouders ($t(234)=2.90, p<.01$). Ouders uit multi-probleem gezinnen laten gemiddeld weinig psychologische controle in het ouderlijk opvoedgedrag zien en ouders uit algemeen Nederlandse gezinnen gemiddeld zeer weinig.

Er blijkt een significant verschil te zijn tussen multi-probleem gezinnen en algemeen Nederlandse gezinnen wat betreft gedragscontrole in het ouderlijk opvoedgedrag gerapporteerd door het kind ($t(173)=-4.34, p<.01$) en gedragscontrole gerapporteerd door de ouders ($t(234)=-4.13, p<.01$). De ouders uit multi-probleem gezinnen laten gemiddeld vaak gedragscontrole in het ouderlijk opvoedgedrag zien en ouders uit algemeen Nederlandse gezinnen gemiddeld vaak tot zeer vaak.

Tevens is er een significant verschil tussen multi-probleem gezinnen en algemeen Nederlandse gezinnen in harde discipline uitgevoerd door de ouders, wanneer gerapporteerd door de kinderen ($t(173)=5.88, p<.01$) en wanneer gerapporteerd door de ouders ($t(234)=5.26, p<.01$). Zowel uit de rapportages van het kind als de ouders blijkt dat ouders in multi-probleem gezinnen gemiddeld weinig tot nooit harde discipline

laten zien in het ouderlijk opvoedgedrag en dat ouders uit algemeen Nederlandse gezinnen gemiddeld weinig harde discipline laten zien.

Tabel 3

Gemiddelden en standaard deviaties van de onderdelen van ouderlijk opvoedgedrag van de multi-probleem gezinnen, gerapporteerd door ouder (N=90) en kind (N=68) en de algemeen Nederlandse gezinnen, gerapporteerd door ouder (N=146) en kind (N=107)

	Multi-probleem gezinnen		Algemeen Nederlandse		t
	M	SD	M	SD	
<i>Opvoedgedrag</i>					
Responsiviteit - K	4.21	1.21	5.06	0.82	-5.08**
Responsiviteit - O	4.68	0.91	5.28	0.55	-5.71**
Psychologische controle - K	2.59	1.14	2.03	0.86	3.72**
Psychologische controle - O	2.07	0.77	1.80	0.68	2.90**
Gedragscontrole - K	2.89	0.65	3.30	0.56	-4.34**
Gedragscontrole - O	3.28	0.55	3.54	0.41	-4.13**
Harde discipline - K	1.87	0.70	1.40	0.34	5.88**
Harde discipline - O	1.63	0.45	1.38	0.27	5.26**

Noot. K= kindrapportage, O= ouderrapportage, * $p < .05$, ** $p < .01$.

Correlaties tussen de verschillende onderdelen van ouderlijk opvoedgedrag

Uit de Pearson correlatie test blijkt dat er een matige significante correlatie is binnen de multi-probleem gezinnen tussen de schalen responsiviteit en psychologische controle gerapporteerd door het kind ($r = -.31, p < .01$) en de ouders ($r = -.28, p < .01$) en binnen de algemeen Nederlandse gezinnen gerapporteerd het kind ($r = -.38, p < .01$) en de ouders ($r = -.36, p < .01$). Een hoge score op responsiviteit hangt samen met een lage score op psychologische controle. Er is binnen multi-probleem gezinnen een matige tot hoge significante correlatie tussen de schalen responsiviteit en gedragscontrole gerapporteerd door het kind ($r = .48, p < .01$) en de ouders ($r = .39, p < .01$) en binnen de algemeen Nederlandse gezinnen is er een hoge significante correlatie wanneer gerapporteerd door het kind ($r = .48, p < .01$) en de ouders ($r = .48, p < .01$). Een hoge score op responsiviteit hangt samen met een hoge score op gedragscontrole. Er is een zwakke tot matige significante correlatie tussen responsiviteit en harde discipline binnen multi-probleem gezinnen gerapporteerd door het kind ($r = -.22, p < .01$) en de ouders ($r = -.33, p < .01$) en binnen de algemeen Nederlandse gezinnen gerapporteerd door het kind ($r = -.22, p < .01$) en de ouders ($r = -.27, p < .01$). Een hoge score op responsiviteit hangt samen met een lage score op harde discipline. Er is een matige significante correlatie tussen de schalen psychologische controle en gedragscontrole binnen multi-probleem gezinnen, zowel gerapporteerd door het kind ($r = -.33, p < .01$), als door de ouders ($r = -.39, p < .01$) en binnen de algemeen Nederlandse gezinnen, zowel gerapporteerd door het kind ($r = -.35,$

$p < .01$), als door de ouders ($r = -.22, p < .01$). Een hoge score op psychologische controle hangt samen met een lage score op gedragscontrole. Er is binnen multi-probleem gezinnen een significante correlatie tussen de schalen psychologische controle en harde discipline, met een hoge correlatie gerapporteerd door het kind ($r = .54, p < .01$) en een zwakke correlatie gerapporteerd door de ouders ($r = .21, p < .01$). In algemeen Nederlandse gezinnen blijkt er een matige significante correlatie te zijn tussen de schalen psychologische controle en harde discipline wanneer wordt gerapporteerd door het kind ($r = .31, p < .01$), maar niet wanneer wordt gerapporteerd door de ouders ($r = .21, p > .05$). Bij alle significante correlaties hangt een hoge score op de schaal psychologische controle samen met een hoge score op de schaal harde discipline. Er is een zwakke significante correlatie tussen de schalen gedragscontrole en harde discipline bij multi-probleem gezinnen gerapporteerd door het kind ($r = -.24, p < .05$), waarbij een hoge score op gedragscontrole samenhangt met een lage score op harde discipline. Er is echter geen significante correlatie tussen gedragscontrole en harde discipline bij multi-probleem gezinnen gerapporteerd door de ouders ($r = -.02, p > .05$) en bij algemeen Nederlandse gezinnen gerapporteerd door de ouders ($r = -.07, p > .05$) en een zwakke trendsignificante correlatie wanneer is gerapporteerd door het kind ($r = -.15, p = .07$).

Tabel 4

Correlatiecoëfficiënten van de onderdelen van ouderlijk opvoedgedrag, gerapporteerd door ouder (N=90) en kind (N=68) en de algemeen Nederlandse gezinnen, gerapporteerd door ouder (N=146) en kind (N=107)

	Multi-probleem gezinnen	Algemeen Nederlandse gezinnen	<i>t</i>
	<i>r</i>	<i>r</i>	
<i>Opvoedgedrag</i>			
Responsiviteit en Psychologische controle-K	-.31	-.38	0.47
Responsiviteit en Psychologische controle-O	-.28	-.36	0.67
Responsiviteit en Gedragscontrole-K	.48	.48	-0.01
Responsiviteit en Gedragscontrole-O	.39	.48	-0.81
Responsiviteit en Harde discipline-K	-.22	-.25	0.20
Responsiviteit en Harde discipline-O	-.33	-.27	-0.49
Psychologische controle en Gedragscontrole-K	-.32	-.35	0.19
Psychologische controle en Gedragscontrole-O	-.39	-.22	-1.31
Psychologische controle en Harde discipline-K	.54	.31	1.81#
Psychologische controle en Harde discipline-O	.21	.05	1.17
Gedragscontrole en Harde discipline-K	-.24	-.15	-0.58
Gedragscontrole en Harde discipline-O	-.02	-.07	0.35

Noot. K= kindrapportage, O= ouderrapportage, # is trendsignificantie

Vergelijking van multi-probleem gezinnen en algemeen Nederlandse gezinnen in de correlaties tussen de onderdelen van ouderlijk opvoedgedrag

Er is geen significant verschil tussen multi-probleem gezinnen en algemeen Nederlandse gezinnen in de correlaties tussen de verschillende onderdelen van ouderlijk opvoedgedrag (alle $t < 1.81$, $p > .05$). Er is alleen een trendsignificantie gevonden in de correlaties tussen psychologische controle en harde discipline gerapporteerd door het kind ($t(173) = 1.81$, $p = .07$).

Conclusie en discussie

In dit onderzoek is het verschil in ouderlijk opvoedgedrag tussen multi-probleem gezinnen en algemeen Nederlandse gezinnen onderzocht. Hierbij is het verschil in de mate van responsiviteit, psychologische controle, gedragscontrole en harde discipline in het ouderlijk opvoedgedrag geanalyseerd. Multi-probleem gezinnen blijken op alle onderzochte dimensies van ouderlijk opvoedgedrag te verschillen van algemeen Nederlandse gezinnen. Er zijn daarnaast samenhangen gevonden tussen de verschillende onderdelen van ouderlijk opvoedgedrag.

De resultaten van het onderzoek bevestigen de verwachting dat in multi-probleem gezinnen minder responsiviteit en minder gedragscontrole voorkomt dan in algemeen Nederlandse gezinnen. Uit eerdere onderzoeken blijkt een verband tussen minder responsiviteit en kenmerken van een multi-probleem gezin, zoals psychopathologie bij de moeder, een gebrek aan sociale steun en een lager opleidingsniveau van de ouders (Propper & Moore, 2006; Guttentag et al., 2006; Modecki & Wilson, 2009). Minder gedragscontrole kan leiden tot meer delinquent en externaliserend gedrag bij kinderen (Barber et al., 1994; Pettit et al., 2001). Kinderen uit multi-probleem gezinnen hebben een grotere kans op een problematische ontwikkeling waarbij sprake is externaliserend probleemgedrag (Bernstein et al., 1986). De externaliserende problemen van kinderen in multi-probleem gezinnen zouden kunnen worden veroorzaakt door een gebrek aan gedragscontrole door de ouders. De externaliserende problemen van het kind kunnen mogelijk ook een afname van gedragscontrole uitlokken, omdat ouders de negatieve confrontaties met het kind proberen te vermijden.

De resultaten bevestigen de verwachting dat in multi-probleem gezinnen meer psychologische controle en meer harde discipline voorkomt dan in algemeen Nederlandse gezinnen. Eerder onderzoek laat eveneens zien dat de interactiepatronen van multi-probleem gezinnen worden gekenmerkt door psychologische controle (Dolz et al., 1997). Harde discipline blijkt meer voor te komen wanneer er sprake is van psychopathologie van de ouder (Wade & Kendler, 2001) en bij meer financiële problemen (Amuwo et al., 2004). In multi-probleem gezinnen komt meer psychopathologie bij de ouders voor en is

er vaker sprake van financiële problemen, wat de oorzaak zou kunnen zijn van het meer toepassen van psychologische controle en harde discipline.

Uit het onderzoek blijkt dat meer responsiviteit in een gezin samenhangt met minder psychologische controle, meer gedragscontrole en minder harde discipline in beide typen gezinnen. Dit resultaat kan worden verklaard door de verschillende opvoedingsstijlen. Een autoritatieve opvoedingsstijl wordt gekenmerkt door een hoge mate van responsiviteit en gedragscontrole en een laag niveau van psychologische controle en harde discipline (Maccoby, 2007).

Uit de resultaten van het onderzoek blijkt tevens dat meer psychologische controle in een gezin samenhangt met minder gedragscontrole in zowel multi-probleem gezinnen als in algemeen Nederlandse gezinnen. Een mogelijke verklaring is dat gedragcontrole een positieve opvoedingsdimensie is en een psychologische controle een negatieve opvoedingsdimensie.

De verwachting dat meer psychologische controle samenhangt met meer harde discipline in multi-probleem gezinnen, wordt door dit onderzoek bevestigd. Psychologische controle en harde discipline zijn negatieve opvoedingsdimensies die vaak samen voorkomen in een gezin (Pettit et al., 2001). In algemeen Nederlandse gezinnen blijkt meer psychologische controle echter enkel samen te hangen met meer harde discipline wanneer wordt gerapporteerd door het kind. Een mogelijke verklaring is dat ouders sociaal wenselijke antwoorden hebben gegeven. Het is ook mogelijk dat kinderen psychologische controle ervaren terwijl ouders zich niet realiseren dat ze hier gebruik van maken.

Daarnaast blijkt dat meer gedragscontrole samenhangt met minder harde discipline in multi-probleem gezinnen als het wordt gerapporteerd door het kind, maar niet wanneer wordt gerapporteerd door de ouders. In algemeen Nederlandse gezinnen is er geen samenhang gevonden tussen gedragscontrole en harde discipline. Een laag niveau van gedragscontrole en een hoog niveau van harde discipline worden geassocieerd met externaliserende problemen (McKee et al., 2008; McKee et al., 2007). Dit wordt bevestigd door de resultaten van de rapportage van het kind uit multi-probleem gezinnen. Deze samenhang wordt echter niet bevestigd door de andere rapportages. Een verklaring dat er bij de meeste rapportages geen samenhang is gevonden kan zijn dat ouders uit beide typen gezinnen en kinderen uit algemeen Nederlandse gezinnen niet zo goed onderscheid kunnen maken tussen harde discipline en gedragscontrole, omdat ze deze opvoedgedragingen beide als autoritair opvoedgedrag zien.

De verwachting dat alle samenhangen tussen de opvoedingsdimensies groter zijn in multi-probleem gezinnen ten opzichte van algemeen Nederlandse gezinnen wordt in dit

onderzoek niet bevestigd. Hoewel ouders uit multi-probleem gezinnen en algemeen Nederlandse gezinnen wel significant verschillen, blijkt beide typen gezinnen wel dezelfde samenhang te hebben in opvoedgedragingen. Er is dus consistentie in het opvoedgedrag binnen beide typen gezinnen, wat kan worden verklaard door de eerder genoemde opvoedstijlen. Ouders uit multi-probleem gezinnen hanteren een andere, meer negatieve opvoedstijl dan ouders uit algemeen Nederlandse gezinnen, maar zijn hierin wel consistent.

Er zijn enkele beperkingen van dit onderzoek gevonden op het gebied van de dataverzameling. Niet alle provincies en ook niet alle opleidingsniveaus zijn vertegenwoordigd in de steekproef, zodat er geen sprake is van een representatieve steekproef. In volgend onderzoek is het van belang een representatieve steekproef van zowel multi-probleem gezinnen als algemeen Nederlandse gezinnen te betrekken bij het onderzoek. Daarnaast is er bij de dataverzameling van uit gegaan dat vragenlijsten een helder beeld geven van het opvoedgedrag van ouders. Het nadeel van vragenlijsten is dat ouders en kinderen wellicht sociaalwenselijke antwoorden hebben gegeven. Een combinatie van vragenlijsten en observaties door een onafhankelijke onderzoeker kan in toekomstig onderzoek een objectiever beeld van het ouderlijk opvoedgedrag geven. Daarnaast heeft één kind uit het gezin de vragenlijst ingevuld wat kan leiden tot een onvolledig beeld, omdat verschillende kinderen uit hetzelfde gezin het opvoedgedrag van de ouders verschillend kunnen ervaren. In toekomstig onderzoek kunnen naast de ouders meerdere kinderen uit het gezin een vragenlijst invullen.

Dit onderzoek draagt bij aan een duidelijker beeld van de kenmerken van multi-probleem gezinnen. Dit onderzoek kan daardoor bijdragen aan de preventie van de ontwikkeling van een gezin tot multi-probleem gezin. Ouders van multi-probleem gezinnen laten gebreken zien in ouderlijk opvoedgedrag en preventie door middel van het aanleren van opvoedingsvaardigheden zou de ontwikkeling van gezinnen tot multi-probleem gezin wellicht kunnen voorkomen. Daarnaast kunnen diagnostische instrumenten bij het diagnosticeren van multi-probleem gezinnen door dit onderzoek worden verbeterd. Een goede herkenning van multi-probleem gezinnen draagt bij aan een snellere behandeling en kan zo ernstiger problemen voorkomen. Ten slotte kan dit onderzoek er voor zorgen dat behandelingen die worden ontwikkeld beter aansluiten op de problemen van multi-probleem gezinnen. De behandeling van multi-probleem gezinnen moet zich richten op het aanleren van responsief opvoedgedrag en gedragscontrole en het verminderen van het gebruik van psychologische controle en harde discipline door de ouders. Een behandeling die zich richt op alle onderzochte opvoedingsgedragingen kan ernstige problematiek binnen multi-probleem gezinnen voorkomen en huidige problemen verminderen.

Literatuurlijst

- Ainsworth, M.D., Bell, S.M., & Stayton, D.J. (1974). Infant-mother attachment and social development: 'Socialisation' as a product of reciprocal responsiveness. In: M.P.M. Richards (Ed.), *The integration of a child into a social world* (pp. 99-133). Cambridge: Cambridge University Press.
- Amuwo, S., Fabian, R., Tolley, G., Spence, A., & Hill, J. (2004). Child discipline and family decision-making. *Journal of Socio-economics*, 33, 153-173.
- Aunola, K., & Nurmi, J. (2005). The role of parenting styles in children's problem behavior. *Child Development*, 76, 1144-1159.
- Ayoub, R. N., & Jacewitz, M. M. (1982). Families at risk of poor parenting: A descriptive study of sixty at risk families in a model prevention program. *Child abuse and Neglect*, 6, 413-422.
- Baarda, B. (2009) Dit is onderzoek! Handleiding voor kwantitatief en kwalitatief onderzoek. Groningen/Houten: Wolters-Noordhoff Uitgevers bv.
- Baarda, D.B., De Goede, M.P.M., & Van Dijkum, C.J. (2003). *Basisboek statistiek met SPSS*. Groningen/Houten: Wolters-Noordhoff Uitgevers bv.
- Barber, B.K. (1996). Parental psychological control: Revisiting a neglected construct. *Child Development*, 67, 3296-3319.
- Barber, B.K., Olsen, J.E., & Shagle, S.C. (1994). Associations between parental psychological and behavioral control and youth internalized and externalized behaviors. *Child Development*, 65, 1120-1136.
- Bean, R. A., McKenry, P. C., & Wilson, S. M. (2003). The impact of parental support, behavioral control, and psychological control on the academic achievement and self-esteem of African American and European American adolescents. *Journal of Adolescent Research*, 18, 523-537.
- Bernstein, V.J., Jeremy, R.J., & Marcus, J. (1986). Mother-infant interaction in multiproblem families: Finding those at risk. *Journal of the American Academy of Child Psychiatry*, 25, 631-640.
- Bolen, M. G., McWey, L. M., & Schlee, B. M. (2008). Are at-risk parents getting what they need? Perspectives of parents involved with child protective service. *Clinical Social Work Journal*, 36, 341-354.
- Booth, C.L., Mitchell, S.K., Barnard, K.E., & Spieker, S.J. (1989). Development of maternal social skills in multiproblem families: Effects on the mother-child relationship. *Developmental Psychology*, 25, 403-412.
- Brenner, V., & Fox, R. A. (1998). Parental discipline and behavior problems in young children. *The Journal of Genetic Psychology*, 159, 251-256.

- Brownlie, J., & Anderson, S. (2006). Beyond anti-smacking: Rethinking parent-child relations. *Childhood, 13*, 479.
- Brown, B. B., Mounts, N., Lamborn, S. D., Steinberg, L. (1993). Parenting practices and peer group affiliation in adolescence. *Child Development, 64*, 467-482.
- Burke, J. D., Pardini, D. A., & Loeber, R. (2008). Reciprocal relationships between parenting behavior and disruptive psychopathology from childhood through adolescence. *Journal Abnormal Child Psychology, 36*, 679-692.
- Caron, A., Weiss, B., Harris, V., Catron, T. (2006). Parenting behavior dimensions and child psychopathology: Specificity, task dependency, and interactive relations. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology, 35*, 34-45.
- Centraal Bureau voor de Statistiek (2010). *Bevolking*. Verkregen via <http://www.cbs.nl>.
- Cyr, C., Euser, E.M., Bakermans-Kranenburg, M.J., & Van Ijzendoorn, M.H. (2010). Attachment security and disorganization in maltreating and high-risk families: A series of meta-analyses. *Development and Psychopathology, 22*, 87-108.
- De Wolff, M., & Van der Veer, R. (1995). Sensitivity as pedagogical concept: An attempt to clarification. *Comenius, 15*, 420-435.
- Deković, M., Janssens, J. M. A. M., & As, N. M. C. van (2003). Family predictors of antisocial behavior in adolescence. *Family Process, 42*, 223-235.
- Dolz, L., Cerezo, M.A., & Milner, J.S. (1997). Mother-child interactional patterns in high- and low-risk mothers. *Child Abuse and Neglect, 21*, 1149-1158.
- Engels, R. C. M. E., Dekovic, M., Meeus, W. (2002). Parenting practices, social skills and peer relationships in adolescence. *Social Behavior and Personality, 30*, 3-18.
- Eshel, N., Daelmans, B., Cabral de Mello, M., & Martines, J. (2006). Responsive parenting: Interventions and outcomes. *Bulletin of the World Health Organization, 84*, 992-999.
- Field, A. (2005). *Discovering statistics using SPSS, Second edition*. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage Publications Ltd.
- Forehand, R., & McKinney, B. (1993). Historical overview of child discipline in the United States: Implications for mental health clinicians and researchers. *Journal of Childhood Family Studies, 3*, 221-228.
- Ghesquière, P. (2001). *Multi-problem gezinnen*. Leuven/Apeldoorn: Garant.
- Grimm, L.G. (1993). *Statistical applications for the behavioral science*. Hoboken, New Jersey: John Wiley & Sons, Inc.
- Grusec, J.E., & Davidov, M. (2007). Socialization in the family: The roles of parents. In J.E. Grusec & P.D. Hastings (Eds.), *Handbook of Socialization: Theory and Research* (pp. 284-308). New York: The Guilford Press.

- Guttentag, C.L., Pedrosa-Josic, C., Landry, S.H., Smith, K.E., & Swank, P.R. (2006). Individual variability in parenting profiles and predictors of change: Effects of an intervention with disadvantaged mothers. *Journal of Applied Developmental Psychology, 27*, 349-369.
- Haley, D.W., & Stansbury, K. (2003). Infant stress and parent responsiveness: Regulation of physiology and behaviour during still-face and reunion. *Child Development, 74*, 1534-1546.
- Heath, H. (2006). Parenting: A relationship-oriented and competency-based process. *Child Welfare, 85*, 749-766.
- Hofheimer, J.A., Poisson, S.S., Strauss, M.E., Eyler, F.D., & Greenspan, S.I. (1983). Perinatal and behavioral characteristics of neonates born to multirisk families. *Developmental and Behavioral Pediatrics, 4*, 163-170.
- Kakihara, F., & Tilton-Weaver, L. (2009). Adolescents' interpretation of parental control: Differentiated by domain and types of control. *Child Development, 80*, 1722-1738.
- Kokkinos, M., & Panayiotou, G. (2007). Parental discipline practices and locus of control: Relationship to bullying and victimization experiences of elementary school student. *Social Psychology of Education, 10*, 281-301.
- Landry, S.H., Smith, K.E., Swank, P.R., Assel, M.A., & Vellet, S. (2001). Does early responsive parenting have a special importance for children's development or is consistency across early childhood necessary? *Developmental Psychology, 37*, 387-403.
- Lau, A. S., Litrownik, A. L., Newton, B. B., Black, M. M., & Everson, M. D. (2006). Factors affecting the link between physical discipline and child externalizing problems in black and white families. *Journal of Community Psychology, 34*, 89-103.
- Littell, J.H., & Schuerman, J.R. (2002). What works best for whom? A closer look at intensive family preservation services. *Children and Youth Services Review, 24*, 673-699.
- Maccoby, E.E. (2007). Historical overview of socialization research and theory. In J.E. Grusec & P.D. Hastings (Eds.), *Handbook of socialization* (pp. 13-41). New York: The Guilford Press.
- McKee, L., Colleti, C., Rakow, A., Jones, D. J., & Forehand, R. (2008). Parenting and child externalizing behaviors: Are the associations specific or diffuse? *Aggression and Violent Behavior, 13*, 201-215.
- McKee, L., Roland, E., Coffelt, N., Olson, A. L., Forehand, R., Massari, C., ... & Zens, M. S. (2007). Harsh discipline and child problem behaviors: The roles of positive parenting and gender. *Journal of Family Violence, 22*, 187-196.

- Modecki, K.L., & Wilson, M.N. (2009). Associations between individual and family level characteristics and parenting practices in incarcerated African American fathers. *Journal of Child and Family Studies, 18*, 530-540.
- Patterson, G. R., & Capaldi, D. M (1991). Antisocial parents: Unskilled and vulnerable. In P. A. Cowan & E. M. Hetherington (Eds.), *Family transitions* (pp. 195-217). Hillsdale, New Jersey: Erlbaum.
- Pettit, G.S., Laird, R.D., Dodge, K.A., Bates, J.E., & Criss, M.M. (2001). Antecedents and behavior-problem outcomes of parental monitoring and psychological control in early adolescents. *Child Development, 72*, 583-598.
- Propper, C., & Moore, G.A. (2006). The influence of parenting on infant emotionality: A multi-level psychobiological perspective. *Developmental Review, 26*, 427-460.
- Repetti, R.L., Taylor, S.E., & Seeman, T.E. (2002). Risky families: Family social environments and the mental and physical health of offspring. *Psychological Bulletin, 128*, 330-366.
- Ryan, J.P., & Schuerman, J.R. (2004). Matching family problems with specific family preservation services: A study of service effectiveness. *Children and Youth Services Review, 26*, 347-372.
- Sackin, H. D., & Raffe, I. H. (1976). Multiproblem families: A social-psychological perspective. *Clinical Social Work Journal, 4*, 34-43.
- Schiff, M., & Kalter, N. (1976). The multiproblem family presents in a children's outpatient psychiatric clinic. *Child Psychiatry and Human Development, 6*, 233-243.
- Smits, I., Soenens, B., Luyckx, K., Duriez, B., Berzonsky, M., & Goossens, L. (2008). Perceived parenting dimensions and identity styles: Exploring the socialization of adolescents' processing of identity-relevant information. *Journal of Adolescence, 31*, 151-164.
- Soenens, B., Vansteenkiste, M., Luyten, P., Duriez, B., & Goossens, L. (2005). Maladaptive perfectionistic self-representations: The mediational link between psychological control and adjustment. *Personality and Individual Differences, 38*, 487-498.
- Sousa, L., Ribeiro, C., & Rodrigues, S. (2006). Intervention with multi-problem poor clients: Towards a strengths-focused perspective. *Journal of Social Work Practice, 20*, 189-204.
- Stattin, H., & Kerr, M. (2000). Parental monitoring: A reinterpretation. *Child Development, 71*, 1072-1085.

- Stice, E., & Barrera, M. (1995). A longitudinal examination of the reciprocal relations between perceived parenting and adolescents' substance use and externalizing behaviors. *Developmental Psychology, 31*, 322-334.
- Viding, E., Fontaine, N.M.G, Strand, P.S. (2000). Responsive parenting and child socialization: Integrating two contexts of family life. *Journal of Child and Family Studies, 9*, 269-281.
- Tamis-LeMonda, C.S., Bornstein, M.H., & Baumwell, L. (2001). Maternal responsiveness and children's achievement of language milestones. *Child Development, 72*, 748-767.
- Van Leeuwen, K. G., Vermulst, A. A. (2004). Some psychometric properties of the ghent parental behavior scale. *European Journal of Psychological Assessment, 20*, 283-298.
- Viding, E., Fontaine, N.M.G, Oliver, B.R, & Plomin, R. (2009). Negative parental discipline, conduct problems and callous-unemotional traits: Monozygotic twin differences study. *The British Journal of Psychiatry, 195*, 414-419.
- Wade, T.D., & Kendler, K.S. (2001). Parent, child, and social correlates of parental discipline style: A retrospective, multi-informant investigation with female twins. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology, 36*, 177-185.
- Wang, Q., Pomerantz, E. M., & Chen, H. (2007). The role of parents' control in early adolescents' psychological functioning: A longitudinal investigation in the United States and China. *Child Development, 78*, 1592-1610.